

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Etelä-Pohjanmaan liitto pitää visiossa ja tavoitetilassa esitettyjä linjauksia oikeansuuntaisina. Selonteossa esitetyt tavoitteet mm. Suomen koulutustason nostamisesta ovat kannatettavia. Erinomaista on, että linjauksissa on huomioitu muutuskulut ja taustatekijät, kuten sosioekonomiset näkökulmat sekä koulutuksen periytyvyys- ja saavutettavuuskysymykset.

Tilastokeskuksen tietojen mukaan nuorten aikuisten koulutustaso (25-34 v.) on 2010-luvulla useilla alueilla alentunut. Tämä muutos on ollut erityisen suuri maakunnissa, joissa ei ole yliopistoa. Maakuntien sisällä koulutustason lasku on ollut voimakasta varsinkin keskuskaupunkien ulkopuolisilla seuduilla. Tässä tilanteessa on välttämätöntä pysäyttää osaamisen eriarvoistumiskehitys ja parantaa korkeakoulutuksen saavutettavuutta. Suomen tulevaisuuden koulutuspolitiikalla on varmistettava, että koko Suomen väestön osaamistasoa nostetaan.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Ehdotamme, että sivulla 11 oleva lause ”Kaikilla on mahdollisuus kehittää ja uudistaa osaamistaan työuran eri vaiheissa riippumatta taustasta, työpaikasta tai elämäntilanteesta”, muutetaan muotoon ”Kaikilla on mahdollisuus kehittää ja uudistaa osaamistaan työuran eri vaiheissa riippumatta taustasta, työpaikasta, asuinpaikasta tai elämäntilanteesta”.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

-

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Mikäli tavoitteena on, että vuonna 2030 puolet 25-34-vuotiaista suorittaa korkeakoulututkinnon, se tarkoittaa nähdäksemme sitä, että lukioon sijoittuneiden osuus peruskoulunsa päättävistä pitäisi olla nykyistä suurempi. Esimerkiksi koko maassa ammattikorkeakouluihin valituista 15-19-vuotiaista alle

neljänneksellä on taustallaan ammatillinen perustutkinto ja yliopistoihin valituista alle prosentilla. Etelä-Pohjanmaalla vuonna 2019 peruskoulunsa päättäneistä 50 prosenttia jatkoi opiskeluaan heti lukiokoulutuksessa ja 44 prosenttia ammatillisessa koulutuksessa. Lisäksi yliopistot painottavat valintaperusteissaan lukiokoulutuksen tuottamaa osaamista.

Etlan 11.1.2021 julkaiseman tutkimusraportin ("Koulutuksen keskittäminen muuttaa nuorten koulutus- ja urapolkuja") tulosten perusteella lukiokoulutuksen alueellisen saatavuuden heikentäminen vaikuttaa ennen kaikkea siihen, lähtevätkö alueella asuvat nuoret opiskelemaan lukioon vai ammatilliseen koulutukseen. Tutkimusraportin tulosten mukaan lukiokoulutuksen vähentäminen lisää ammatilliseen koulutukseen sijoittumista.

Etlan tutkimusraportissa todetaan edelleen: "Koulutuksen keskittäminen korostaa alueiden välisiä eroja toisen asteen koulutuksen tarjonnassa ja voi siten lisätä myös alueiden välistä eriarvoisuutta sekä vaikuttaa alueiden elinkeinorakenteeseen ja elinvoimaisuuteen". Tutkimuksen kenties huolestuttavin tulos osoittaa, että ammatillisen koulutuksen saatavuuden vähentäminen voi myös heikentää nuorten todennäköisyyttä suorittaa toisen asteen tutkinto ennen 20 ikävuotta. Erityisen tärkeä merkitys näyttäisi olevan tekniikan alan koulutuksen alueellisella saatavuudella.

Selontekoluonnoksen sivulla 24 todetaan: "Valinnoissa on lisäksi huomattavia alueellisia eroja ja eroja myös kuntien sisällä. Eroja selittää osin koulutustarjonta sekä mielikuvat työelämän eri ammateista ja tehtävistä, mutta myös ammatilliseen ja lukiokoulutukseen liittyvät erilaiset mielikuvat, eri aloihin ja ammatteihin liittyvät stereotyyppiat sekä tosiasialliset etenemismahdollisuudet toisen asteen koulutuksen jälkeen". Nuoren omaa kiinnostusta ei mainita tässä yhteydessä, vaikka se on keskeisin ja tärkein valintoja ohjaava tekijä.

Selontekoluonnoksen sivulla 25 todetaan: "Työelämän muutos edellyttää kaikilta vahvoja perustaitoja ja kykyä kehittää ammatillisia valmiuksiaan läpi koko työuran". Esimerkiksi Venäjällä käytetään 1.1.2021 alkaen sähköistä työkirjaa. Venäjän työlain mukaan työkirjaan merkitään työntekijän henkilötietojen ja työsuhteiden lisäksi myös mahdolliset palkinnot ja työsuhteen päättymisen syyt. Sähköisen työkirjan hallinnoinnista vastaa Venäjän eläkekassa. Myös Suomessa vastaavanlainen henkilön työsuhteita tai koulutusta koskeva dokumentaatio voisi olla hyvä väline koota tietoa, jota käytetään hyväksi elinikäisen oppimisen edistämiseksi.

Sivulla 27 todetaan: "Digitaaliset palvelut kehitetään suomen ja ruotsin kielellä". Avoimeksi jää, mikä on muiden kielten asema digitaalisissa palveluissa, jos oppilaan äidinkieli on muu kuin suomi tai ruotsi.

Väestökehitys asettaa huomattavia haasteita kattavalle ja saavutettavalle toisen asteen kouluverkolle, minkä vuoksi uusille toimintamalleille ja yhteistyölle oppilaitosten välillä on selkeä tarve. Sivulla 28 todetaan: "Uudistetaan toimijarakennetta järjestäjälähtöisesti tukemalla sekä

toimialakohtaisiin ja valtakunnallisiin osaamistarpeisiin vastaamista että järjestäjien ja alueiden omia tavoitteita. Tuetaan ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjien keskinäisiä yhdistymisiä sekä toisen asteen koulutuksen kattavien koulutuksen järjestäjäkokonaisuuksien syntymistä”. Edelleen sivulla 28 todetaan: ”Sekä ammatillisen koulutuksen että lukiokoulutuksen järjestäjiä on oleellisesti nykyistä vähemmän”. Pidämme näitä tavoitteita kannatettavina, mutta korostamme samalla, että alueelliset erot tulee ottaa huomioon uudistuksia tehtäessä, kuten myös se, että toisen asteen koulutuksen hyvä saavutettavuus edistää nuorten hakeutumista sekä ammatilliseen että lukiokoulutukseen.

Viime vuosina on tullut suuria muutoksia toisen asteen koulutuksen rahoitusperiaatteisiin. Jatkossa on tarvetta pitkäjänteiselle ja ennakoitavalle rahoituspohjalle, jotta rakenteita ja uusia toimintamalleja voidaan pitkäjänteisesti kehittää. Tulevaisuudessa on turvattava koulutuksen saavutettavuus ja laatu, mikä edellyttää myös riittäviä taloudellisia resursseja.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Korkeakoulutuksessa tulee huomioida alueellinen tasapaino ja vahvistaa korkeakoulutuksen saavutettavuutta. Perustelemme tätä seuraavasti:

- Työn murros kiihtyy ja on ennakoitu, että tulevaisuudessa erityisesti korkeaa osaamista vaativa työ lisääntyy. On syytä varmistaa, että korkeakoulutuksen tarjontaa laajennetaan sekä sen maantieteellistä ja digitaalista saavutettavuutta parannetaan.
- Huomionarvoista on, että nuorten aikuisten (25-34 v.) koulutustason alueelliset erot ovat kiihtyneet 2010-luvulla. Nuorten aikuisten koulutustaso on laskenut erityisesti maakunnissa, joissa ei ole yliopistoa. Tämä näkyy hätkähdyttävästi useissa maakunnissa, kuten Etelä-Pohjanmaalla, jossa on tällä hetkellä yli tuhat nuorta korkeakoulutettua vähemmän kuin vuonna 2010.
- Tällä hetkellä maakuntien välillä esiintyy huomattavaa epäsuhtaa korkeakoulutuksen resursseissa. Maakuntien väliset erot aloituspaikkamäärissä, suhteessa vastavalmistuneiden ylioppilaiden määrään, voivat olla jopa kolminkertaiset. Yliopistomaakunnat erottuvat tässä suhteessa muista, mutta erot ovat silmiinpistäviä myös ammattikorkeakoulumaakuntien välillä. Tämä näkyy esimerkiksi Länsi-Suomen yliopistottomissa maakunnissa, joissa korkeakoulutuspaikkoja on lähtökohtaisesti selvästi liian vähän suhteessa nuoriin ikäluokkiin.

Selontekoluonnoksen sivulla 30 mainitaan: ”Korkeakoulujen aloituspaikkoja lisäämällä siirtymä korkeakouluopintoihin nopeutuu”. Tätä aloituspaikkojen lisäämistä ei saa kuitenkaan tehdä niin, että korkeakoulutuksen laatua ja siellä vaadittavaa osaamisen tasoa heikennetään. Lisäksi on arvioitava ja ennakoitava sitä, mille aloille ja alueille sekä miten paljon aloituspaikkoja tarvitaan.

Sivulla 32 esitetään tavoite ”Korkeakoulutuksen saavutettavuutta ja tasa-arvoa parannetaan”. Korkeakoulutuksen saavutettavuuskysymys tulisi huomioida vahvasti valtion koulutuspolitiikassa.

Samalla on tarkasteltava erilaisten väestöryhmien ja sosioekonomisten tekijöiden lisäksi korkeakoulutuksen maantieteellistä saavutettavuutta ja alueellista tasapainoa.

Sivulla 34 todetaan: ”Tilanteessa, jossa korkeakoulutetuista osaajista on pulaa, tulee purkaa rakenteita, jotka johtavat epätarkoituksenmukaisen pitkiin koulutusputkiin ja päällekkäiseen kouluttautumiseen, sekä kehittää jatkuvan oppimisen joustavaa tarjontaa”. Tähän liittyviä väyläopintojen suorittamismahdollisuuksia tulee parantaa. Väyläopinnot ovat toisen asteen opiskelijoille suunnattuja avoimen ammattikorkeakoulun opintoja, joiden avulla tarjoutuu mahdollisuus tutustua ammattikorkeakouluopintoihin jo lukion tai toisen asteen ammatillisen opiskelun aikana sekä hakeutua erillisvalinnassa tutkinto-opiskelijaksi.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

Sivulla 37 todetaan vuoteen 2040 liittyvänä tavoitteena: ”Korkeakoulujen uudistuneet rakenteet ja toimintatavat mahdollistavat verkostomaisen yhteistyön, jolla muun muassa turvataan korkeatasoinen tieteellinen vaikuttavuus yhteiskunnassa sekä monipuolinen tutkimus ja korkeakoulutus”. Tähän liittyen tuomme esiin seuraavat näkökohdat:

- Suomen kestävän kasvun vahvistamisen kannalta olennaista on elinkeinoelämän uudistuminen ja TKI-panostusten huomattava tasonnosto. T&K-panostusten neljän prosentin BKT-osuuden saavuttamiseksi on kasvua saatava laaja-alaisesti koko Suomessa. TKI-tiekartan tavoitteiden toteuttamiseksi tulisi laatia alueellinen toimeenpanosuunnitelma.
- Haasteena on, että useissa vahvoissa teollisuusmaakunnissa mm. Länsi-Suomessa, julkiset TKI-resurssit ovat huomattavan matalat suhteessa elinkeinoelämän panostuksiin. Näillä alueilla tarvitaan täsmätoimia alueen koulutustason nostamiseksi ja lisäpanostuksia korkeakoulutoimijoiden tutkimusympäristöjen vahvistamiseen. Näin vauhditetaan myös elinkeinoelämän panostusten kasvattamista.
- Yliopistokeskukset täydentävät Suomen korkeakouluverkostoa, ja niillä on ollut keskeinen rooli tutkimusyhteisöjen vahvistamisessa. Yliopistokeskuksilla on tiiviit yhteydet alueen elinkeinoelämään ja niiden toiminnan vahvistaminen edistäisi kestävän TKI-tiekartan tavoitteiden toteuttamista.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Sivulla 40 todetaan: ”Varmistetaan vapaan sivistystyön rahoituksen ennakoitavuus”. Koulutuksen rahoituksen ennakoitavuutta pitäisi lisätä muidenkin koulutusmuotojen, kuten esim. ammatillisen koulutuksen, osalta.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

Suomen osaamistason nostamisen kannalta jatkuva oppiminen ja osaamisen päivittäminen on keskeistä. Tulevaisuudessa on entistä suurempi tarve elinkeinoelämän tarpeita vastaavalle joustavalle ja tehokkaalle täydennyskoulutukselle ja yksilön urakehitystä tukeville korkeakoulupoluille.

Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen lisäksi yliopistokeskukset ovat keskeisiä toimijoita, joiden kautta on mahdollista nopeasti ja tehokkaasti vahvistaa erityisesti jo työssä olevien osaamistasoa.

Jatkuvaa oppimista on vahvistettava, ja se on tehtävä saavutettavaksi kaikkialla Suomessa.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

-

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

-

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

-

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

-

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

-

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

Sivulla 60 todetaan, että ”Korkeakoulut toimivat Suomessa kattavasti eri puolilla maata”, ja edelleen sivulla 61 mainitaan, että ”Uudeltamaalta muutetaan muita maakuntia enemmän pois muualle opiskelemaan”.

Tarkennuksena tähän toteamukseen on syytä täsmentää, että suhteellisesti Uudeltamaalta ei muuteta muita maakuntia enemmän muualle opiskelemaan, mutta lukumääräisesti tarkasteltuna tämä pitää paikkansa. Uudellamaalla on maakunnista kaikkein korkein osuus kotimaakunnastaan korkeakoulupaikan vastaanottaneista (65 %, 2020). Vuonna 2020 esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla asuvista korkeakoulupaikan saaneista vain 37,5 % pystyi vastaanottamaan korkeakoulupaikan asuinmaakunnastaan.

Sivulla 72 mainitaan: ”Ennakointi ja erityisesti ennakoinnin tulosten huomioiminen suunnittelussa ja päätöksenteossa on tulevaisuudessa entistä tärkeämpää, vaikkakin myös entistä vaikeampaa”. Pidämme tärkeänä keskipitkän aikavälin työvoima- ja koulutustarve-ennakoinnin kehittämistä, koska se palvelee useamman eri organisaation toiminnan operatiivista suunnittelua, millä on vaikutusta niin valtakunnallisesti kuin alueellisesti. Tämän operatiivisen suunnittelun pohjalta tehdään päätöksiä esimerkiksi koulutusresurssien (koulutuspaikat, koulutuksen rahoitus) kohdentamisesta alueittain.

Etelä-Pohjanmaan liitolla on kiinnostusta ryhtyä pilotoimaan keskipitkän aikavälin alueellista ennakointia yhteistyössä Opetushallituksen ja muiden sidosryhmien kanssa. Tämä liittyy myös maakuntien liittojen lakisääteiseen keskipitkän ja pitkän aikavälin olemassa olevaan ennakointitehtävään.

Sivulla 80 mainitaan: ”Ympäristön suojelu ja ilmastonmuutoksen torjuminen edellyttävät uusia kansalaistaitoja ja ne on huomioitava kaikessa koulutuksessa varhaiskasvatuksesta vapaaseen sivistystyöhön”. Tähän liittyvien uusien kansalaistaitojen omaksuminen ilmastonmuutoksen hillinnässä ja luonnon monimuotoisuuden säilyttämisessä on tärkeää.

Rossinen Marko
Etelä-Pohjanmaan liitto - Etelä-Pohjanmaan maakuntahallitus